

Títol de l'assignatura: PREHISTÒRIA Grup 70

Professor: Paloma González / Rafael Mora

Universitat: Universitat Autònoma de Barcelona

E_mail: rafael.mora@uab.cat

Paloma.gonzalez@uab.cat

Crèdits: 12

CONTINGUT

Aquesta assignatura realitza una primera aproximació a les fases més antigues de la història de la humanitat, des de la pròpia definició de l'espècie *homo sapiens sapiens* i els criteris empírics i conceptuals que es fan servir en la seva determinació com a tal, fins a l'aparició dels primers estats. El tractament d'aquests temes es fonamentarà en la discussió teòrica i metodològica de cada bloc de contingut amb una posterior il·lustració d'exemples paradigmàtics a cada subàmbit.

Al llarg de tota l'assignatura es discutiran temes d'actualitat que puguin posar-se en relació amb el temari, que conformaran així un eix transversal en relació a tots els continguts.

OBJECTIUS

1. Familiaritzar-se amb les dades que proporciona l'arqueologia sobre la història dels grups humans, especialment d'aquells pels quals no es compta amb documentació escrita.
2. Aprofundir en la necessitat dels apropaments interdisciplinars per a l'estudi de les dinàmiques socials i històriques dels grups humans.
3. Conèixer les bases conceptuals sobre les quals es fonamenten els models d'evolució del gènere *homo*.
4. Sensibilitzar a l'alumnat sobre els criteris que defineixen els grups humans, així com de les diverses formes d'organització social, de coneixements tecnològics i de les estratègies econòmiques que han tingut lloc en el passat.
5. Reflexionar sobre el comportament humà a les primeres etapes de la història de la humanitat i la seva relació amb característiques de les societats contemporànies.

TEMARI

BLOC 1: CONCEPTES I ANTECEDENTS EN L'APARICIÓ DE L'ÉSSER HUMÀ

- 1.- El concepte d'Història, Prehistòria, Arqueologia i Antropologia: corrents de pensament i plantejaments teòrics per a l'estudi de les primeres fases de la història de la humanitat.
- 2.- Com hem d'aproximar-nos a l'estudi de l'ésser humà: el concepte d'espècie, mamífer, primat i homínid.
- 3.- Els protagonistes de l'evolució: *Aegyptopithecus*, *Dryopithecus*, *Proconsul*, *Kenyapithecus*, *Ramapithecus*, *Sivapithecus*, *Gigantopithecus*.
- 4.- Homínids i Pànids. Filiació entre *homo*, ximpanzé i goril·la. Models biogeogràfics, anatomia comparada i biologia molecular.
- 5.- Una adaptació bàsica: la locomoció bípeda. Modificacions anatòmiques que es produeixen. Hipòtesi sobre l'origen del bipedisme: per què i per a què?
- 6.- Homínids entre 9 i 4 ma. Àfrica occidental vs. Àfrica del Sud. *Sahelanthropus*, *Orrorin* i *Ardipithecus*.

7.- Homínids: *Australopithecus*, *Paranthropus* i *Kenyanthropus*.

BLOC 2: HOMINIDS I GÈNERE *HOMO*

- 8.- El gènere *homo* i els esquemes cladístics.
- 9.- Els primers homínids i el seu comportament: patrons ecològics, climàtics i culturals.
- 10.- Definint el concepte d'humanitat. Els primers instruments lítics.
- 11.- Els primers jaciments arqueològics. L'Olduvaia: registre fòssil a Olduvai i Koobi Fora. Comportament socio-econòmic dels primers homínids.
- 12.- El gènere *Homo* i l'expansió pel Vell Món. Problemàtica taxonòmica: *H. Ergaster*, *H. Antecessor*, *H. Erectus* y *H. Heidelbergensis*.
- 13.- Homínids fora d'Àfrica. Models de gestió de l'espai i el paper del foc.
- 14.- Les proves fòssils de les primeres ocupacions al continent euroasiàtic:

BLOC 3: HOMO SAPIENS: NEANDERTAL I *HOMO* MODERN

- 15.- L'*Homo* de Neandertal i la seva anatomia: un exemple d'especialització al medi ambient. Innovacions tecnològiques, estratègies econòmiques i manifestacions simbòliques.
- 16.- L'*Homo* de Neandertal i les estratègies tecnològiques desenvolupades. La desaparició del Neandertal: hipòtesis i problemàtica.
- 17.- La transició cap a l'*Homo sapiens*. El model monogenètic i el model multirregional. La genètica a l'evolució humana.
- 18.- L'*Homo* modern. Llegat cultural: art i tecnologia (indústria, enterraments, seriació crono-cultural). Un món complex: organització social i econòmica. La implantació de l'*Homo* Modern fora d'Àfrica: Europa, Àsia, Oceania i Amèrica.
- 19.- Els últims caçadors: Paleolític superior final, Mesolític i Neolític: Ruptura o continuïtat.

BLOC 4: L'APARICIÓ I CONSOLIDACIÓ DE L'ECONOMIA PRODUCTORA. EL PRÒXIM ORIENT I EUROPA.

- 20.- Orígens dels Neolític: problemàtica sobre el desenvolupament de l'economia de producció. El concepte de Neolític i el seu enquadrament cronològic i geogràfic.
- 21.- El pas d'una economia depredadora a una economia de producció. La domesticació de plantes i animals. Innovacions tecnològiques i canvis socials.
- 22.- Les primeres societats agrícoles al Pròxim Orient (I). El naixement de la vida sedentària al període natufià.
- 23.- Les primeres societats agrícoles al Pròxim Orient (II). Els assentaments d'Abu Hureyra i Çâtal Hüyük.
- 24.- La neolitització del continent europeu. Models i evidències.
- 25.- El procés de consolidació de l'economia de producció a Europa i la diferenciació de trajectòries: Mediterrani oriental, Mediterrani occidental i Europa central.
- 26.- Els constructors de megàlits d'Europa occidental.

BLOC 5: LES PRIMERES SOCIETATS AGRÍCOLES A ÀFRICA, ÀSIA I AMÈRICA.

- 26.- Caçadors-recol·lectors i agricultors a l'Àfrica. L'Àfrica mediterrània i l'Àfrica subsahariana.
- 27.- Els primers agricultors de l'Extrem Orient: les societats neolítiques de la Xina i l'expansió de l'agricultura a Corea i el Japó.
- 28.- L'agricultura del Nou Mon (I): Sudamèrica i Mesoamèrica.
- 29.- L'agricultura al Nou Mon (II): Norteamèrica.

30.- Els pobles que no van adoptar l'agricultura: l'exemple dels Inuits i els Kung-San.

BLOC 6: LES SOCIETATS POST-NEOLÍTIQUES

31.- La formació de les societats jerarquitzades: cabdillatges i estats. Definicions des de l'antropologia i la teoria política i evidències arqueològiques.

32.- Els estats mesopotàmics antics: Uruk.

33.- Les cultures predinàstiques a la conca del Nil fins a la unificació d'Egipte.

34.- Del Neolític a la formació de l'estat a la Xina: els períodes Xia i Xang.

35.- Creta: de la societat minoica a la micènica.

36.- Metal·lúrgia, jerarquia i control territorial a l'edat del Bronze europea.

37.- L'inici de la metal·lúrgia del ferro i la seva expansió pel Mediterrani

AVALUACIÓ DELS APRENENTATGES

Hi haurà dos tipus d'avaluació: formativa i acreditativa.

Avaluació formativa:

Durant el desenvolupament de l'assignatura, es faran avaluacions bàsicament formatives però que tindran contingència sobre la nota acreditativa (superació o no de l'assignatura). Aquestes avaluacions seran:

1. Sobre les síntesis de l'apartat 2 de Metodologia.
2. Sobre les síntesis de les lectures recomanades de les quals s'haurà de lliurar una recensió del contingut, en un format de 2.500 paraules com a màxim (punt 4 de la Metodologia)

Avaluació Acreditativa

Sortirà a partir de la participació activa en el Fòrum de l'assignatura (punt 3 de la Metodologia).

Criteris per a superar l'assignatura:

Haver obtingut una nota de 5 o superior a l'avaluació acreditativa. En el cas de no haver superat la primera convocatòria, l'alumne haurà d'examinar-se de nou de tota la matèria.

Les avaluacions formatives realitzades durant el curs tindran contingència sobre la nota acreditativa.

BIBLIOGRAFIA

- ARSUAGA, J.L.; MARTÍNEZ, I. (1998):
La especie elegida: La larga marcha de la evolución humana. Ed. Temas de Hoy. Madrid.
- CUNLIFFE, B. (ed.) (1998):
Prehistoria de Europa: Oxford edición ilustrada. Ed. Crítica. Barcelona.
- BERTRANPETIT, J.; JUNYENT, C. (1998):
Viatge als orígens: Una història biològica de l'espècie humana. Ed. Bromera, Alzira.
- BERGER, L.R.; HILTON-BARBER, B.(2001):
Tras las huellas de Eva. El misterio de los orígenes de la humanidad. Ediciones B. Barcelona.
- BINFORD, L.R. (1988).
En busca del pasado. Ed. Crítica, Barcelona.
- BERNABEU, J.; AURA, E.; BADAL, E.. (1993).
Al Oeste del Edén: las primeras sociedades agrícolas en la Europa mediterránea. Ed. Síntesis, Madrid.
- BOID, R.; SILK, J.B. (2001):
Cómo evolucionan los humanos. Ariel Ciencia, Barcelona.
- CAIRD, R. (1995):
Hombre mono: La historia de la evolución humana. Encuentro Editorial, Barcelona.
- CELA, J.; AYALA, F. J. (2001):
Senderos de la Evolución Humana. Alianza Ed., Madrid.
- CHAMPION, T.; GAMBLE, C.; SHENNAN, S.; WHITTLE, A. (1988):
Prehistoria de Europa. Ed. Crítica, Barcelona.
- COTTERELL, A. (ed.) (2000)
Historia de las civilizaciones antiguas. Ed. Crítica, Barcelona.
- DENNEL, R. (1987):
Prehistoria económica de Europa. Ed. Crítica. Barcelona.
- DOMÍNGUEZ, M. (1997):
El primate excepcional: El origen de la conducta humana. Ed. Ariel, Barcelona.
- FIEDEL, S.J. (1996):
Prehistoria de América. Ed. Crítica, Barcelona
- FERNÁNDEZ, V.M. (1996):
Arqueología prehistórica de África. Ed. Síntesis, Madrid.
- FULLOLA, J. M^a.; PETIT, M.A. (Coords.) (1998):
La puerta del pasado. Ed. Martínez Roca, Barcelona.
- HERNANDO, A. (1998):
Los primeros agricultores de la Península Ibérica. Ed. Síntesis, Madrid.
- KRISTIANSEN, K. (2001):
Europa antes de la historia, Ed. Península, Barcelona.
- LEAKEY, R.E.; LEWIN, R.(1994):
Nuestros Orígenes: En busca de lo que nos hace humanos. Ed. Crítica, Barcelona.
- LERNER, G. (1990)
La creación del patriarcado. Ed. Crítica, Barcelona.
- LEWIN, R.(1993):
Evolución Humana. Biblioteca Científica Salvat, Barcelona.
- MOHEN, J.-P. (1992)
Metalurgia prehistórica. Introducción a la paleometalurgia. Ed. Masson, Barcelona.
- MOURE, A.; GONZÁLEZ, M.R. (1992):
La expansión de los cazadores. Paleolítico Superior y Mesolítico en el Viejo Mundo. Ed. Síntesis, Madrid.
- SAHLINS, M. (1983)
Economía de la Edad de Piedra. Ed. Akal, Madrid.
- ENGELS, F. (orig. 1884)
El origen de la familia, la propiedad privada y el estado. Diverses edicions.

REDMAN, Ch. L.(1990):

Los orígenes de la civilización: Desde los primeros agricultores hasta la sociedad urbana en el Próximo Oriente. Ed. Crítica, Barcelona.

STRINGER, Ch.; GAMBLE, C. (1996):

En busca de los Neandertales. Ed. Crítica, Barcelona.

METODOLOGIA

1. Els continguts de l'assignatura s'han dividit en sis blocs d'informació. Per a cada bloc caldrà llegir els continguts del temari, els textos recomanats i consultar els materials enllaçats.
2. Al final de cada bloc, s'haurà de presentar, en un termini de 7 dies, una síntesi d'unes 5.000 paraules aproximadament, sobre algun dels aspectes que està englobat en el del temari corresponent del bloc que estiguem treballant. Aquesta síntesi no podrà ser ni una repetició dels apunts, ni tampoc no s'admetran resums dels temes. S'ha d'aprofundir sobre algun aspecte original que no s'hagi desenvolupat al llarg dels temes. Aquesta síntesi es lliurarà a través de l'apartat "Lliurament d'arxius" del Campus Virtual en les dates marcades com a lliurament de síntesis.
3. Participar activament en el Fòrum corresponent a cada bloc d'informació en relació al calendari que s'establirà en iniciar-se el curs. El Fòrum consistirà en una discussió col·lectiva que serà moderada i tutoritzada pel professorat que proposarà temes oberts de discussió. Hi haureu de participar donant la vostra opinió de forma raonada i argumentada, o bé plantejant nous temes de discussió.
4. El seguiment de conferències, publicacions en premsa escrita i en diaris de difusió, així com d'altres actes culturals (exposicions temporals, museus, etc.), proposats i anunciats convenientment, s'avaluaran com a part de la nota formativa mitjançant un resum d'unes 2.500 paraules, que serà lliurat per correu electrònic al professorat. Totes les síntesis rebudes estaran a disposició de l'alumnat a la pàgina de l'assignatura.
5. Calendari de l'assignatura:

<i>Seqüenciació</i>	<i>Inici del Fòrum</i>	<i>Dades entrega síntesis</i>
Bloc 1 (del 1 al 7)	4 d'octubre	1al 5 de novembre
Bloc 2 (del 8 al 14)	15 de novembre	1 al 6 de desembre
Bloc 3 (del 15 al 19)	13 de desembre	17 al 20 de gener
Bloc 4 (del 20 al 26)	9 de febrer	22 de febrer
Bloc 5 (del 26a al 30)	15 de març	3 de maig
Bloc 6 (del 31 al 37)	26 d'abril	7 de juny

MATERIALS

1.- Al Campus Virtual de l'assignatura es podrà trobar el desenvolupament de cada tema, juntament amb referències bibliogràfiques i enllaços dels continguts que es discuteixen actualment a la xarxa, bàsicament aquells que permetin el desenvolupament i la comprensió de qüestions específiques en cada tema.

2.- Informació de les conferències, vídeos, reunions i seminaris que es convoquin durant el curs sobre el tema.

3.- Una biblioteca virtual amb els textos bàsics sobre cada un dels temes a tractar.

REQUERIMENTS PRESENCIALS

1. Una sessió inicial d'orientació de l'assignatura (opcional)
2. Sessió de tutoria en horari de despatx (opcional)